

Motion till riksdagen 2023/24:2917

av **Tony Haddou m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2023/24:151 Förbättrade levnadsvillkor för utlänningar med tillfälligt skydd

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma med förslag om att höja dagersättningen till nivån på riksnormen i försörjningsstödet i enlighet med Vänsterpartiets förslag och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på åtgärder som förbättrar levnadsstandarden för utlänningar med tillfälligt skydd som är under 20 år och över 66 år, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att utlänningar med tillfälligt skydd ska kunna folkbokföras i Sverige så snart ett uppehållstillstånd har beviljats, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som innebär att en utlänning som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd ska anses bosatt i Sverige enligt socialförsäkringsbalken och därmed ges rätt till bosättningsbaserade förmåner och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som innebär att en utlänning som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd ska ha rätt till insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma med förslag för att kompensera kommunerna för ökade kostnader till följd av proposition 2023/24:151 och tillkännager detta för regeringen.

2 Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås bl.a. att en utlänning som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd ska kunna folkbokföras tidigare än vad nuvarande reglering medger. Det lämnas också förslag för att säkerställa att en utlänning som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd och som arbetar ska ha rätt till arbetsbaserad föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning. Förslagen syftar till att förbättra levnadsvillkoren för utlänningar som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd och ge dem större möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden på ett ändamålsenligt och samhällsekonomiskt effektivt sätt. Det föreslås samtidigt vissa ändringar för att förtydliga nuvarande regelverk, bl.a. att en utlänning som har ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd, eller uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd, i regel inte ska vara försäkrad för bosättningsbaserade förmåner enligt socialförsäkringsbalken eller ha rätt till insatser med stöd av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Förslagen bygger på en överenskommelse mellan regeringen och Sverigedemokraterna. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 november 2024.

3 Inledning

Till följd av Rysslands invasion av Ukraina har omkring 8 miljoner människor flytt landet. Av dem har närmare 5 miljoner människor fått tillfälligt uppehållstillstånd enligt EU:s massflyktsdirektiv. Närmare 50 000 personer har beviljats tillfälligt skydd i Sverige. Cirka 40 000 av dem bedöms fortfarande vara kvar i landet. De ukrainska medborgare som har fått skydd i Sverige enligt massflyktsdirektivet ges i stort sett samma rättigheter och förutsättningar som asylsökande. Därmed tvingas de att leva på samma låga dag ersättning som asylsökande, de har ingen rätt att läsa sfi och de får endast vård som inte kan anstå.

Situationen för målgruppen är svår: De ekonomiska utmaningarna är stora, föräldrarnas tillgång till språkundervisning brister och de har svårt att komma in på arbetsmarknaden samtidigt som barns rätt till en meningsfull fritid åsidosätts. Behovet av psykosocialt stöd är stort samtidigt som tillgången till adekvat stöd brister (Rädda barnen 2024: De första åren i Sverige – ukrainska mammor berättar).

Vänsterpartiet har länge drivit på för att förbättra levnadsvillkoren för ukrainska flyktingar med tillfälligt skydd i Sverige enligt massflyktsdirektivet. I februari 2023 lade vi fram ett utskottsinitiativ i socialförsäkringsutskottet med krav på att de som flytt kriget i Ukraina och fått skydd enligt massflyktsdirektivet ska få folkbokföras i Sverige. Vänsterpartiet har även drivit på dels för att höja dag ersättningen för ukrainska flyktingar och andra asylsökande, dels för att ge dem som får tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet rätt att delta i etableringsprogrammet (mot. 2023/24:986, mot. 2023/24:2385).

Vänsterpartiet välkomnar regeringens ambition att förbättra levnadsvillkoren för personer som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd. Vänsterpartiet kan dock, i likhet med flera remissinstanser, konstatera att regeringens förslag inte förbättrar levnadsvillkoren för de ukrainska flyktingarna. Målgruppen får förvisso del av vissa ersättningar, men nekas genom särlagstiftning rätten till andra ersättningar. I det följande redogör vi för hur vi ställer oss till regeringens förslag. Framställningen följer i huvudsak propositionens disposition.

4 Levnadsvillkoren för utlänningar med tillfälligt skydd bör förbättras

Regeringen bedömer att levnadsvillkoren och möjligheterna att etablera sig på arbetsmarknaden bör förbättras för utlänningar som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd (prop. 2023/24:151 s. 21). Vänsterpartiet delar regeringens bedömning, men kan konstatera att regeringens förslag inte är tillräckliga. Så som förslaget är utformat lämnas fortfarande målgruppen till ett bristfälligt mottagande, inte minst vad gäller den fortsatt låga dagersättningen som grund för försörjning under de första tolv månaderna i Sverige. Den låga nivån på dagersättningen är ett av de absolut största problemen för de ukrainska skyddsbehövande och en av de saker som skapar störst oro hos målgruppen. Familjer och ensamstående med barn har särskilt svårt att klara de grundläggande behoven. Vänsterpartiet anser att detta behöver åtgärdas i närtid för att tillgodose en skälig levnadsstandard för målgruppen.

Vänsterpartiet anser att dagersättningen för såväl ukrainska flyktingar som andra asylsökande bör höjas till nivån för riksnormen i försörjningsstödet. I vår budgetmotion för 2024 föreslog vi att riksnormen höjs med 1 000 kronor per månad och hushåll samt 500 kronor per månad och barnhushåll och ytterligare 200 kronor per månad och barn. För en familj med två vuxna och två barn innebär Vänsterpartiets förslag att dagersättningen höjs från 6 540 kronor per månad till 14 970 kronor per månad, räknat i 2023 års nivåer. Dagersättningen bör för kommande år följa riksnormens utveckling (mot. 2023/24:2385). Givet det stora problem som den låga nivån på dagersättningen innebär bör regeringen snarast vidta åtgärder för att höja nivån.

Regeringen bör skyndsamt återkomma med förslag om att höja dagersättningen till nivån på riksnormen i försörjningsstödet i enlighet med Vänsterpartiets förslag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet välkomnar regeringens förslag om att personer som beviljats skydd enligt massflyktsdirektivet och därefter folkbokförs ges tillgång till etableringsprogrammet, ett arbetsmarknadspolitiskt program som riktar sig till bl.a. nyanlända som har ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd enligt 21 kap. UtIL som kan ligga till grund för folkbokföring. Vänsterpartiet kan dock, i likhet med Svenska Röda Korset, konstatera att etableringsprogrammet endast omfattar personer mellan 20 och 66 år som står till arbetsmarknadens förfogande. Regeringen presenterar inga förslag för personer som är under 20 år och studerar på gymnasiet. Denna grupp beviljas i dag inte studie-stöd av CSN och har inte heller rätt till ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen. Regeringen presenterar inte heller några förslag för personer som är över 66 år, varken vad gäller äldreförsörjningsstöd eller annan ersättning. Det är anmärkningsvärt.

Regeringen bör återkomma med förslag på åtgärder som förbättrar levnadsstandarderna för utlänningar med tillfälligt skydd som är under 20 år och över 66 år. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Folkbokföring

5.1 Utlänningar med tillfälligt skydd ska kunna folkbokföras tidigare

Regeringen föreslår att en utlänning som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd ska kunna folkbokföras tidigare än vad nuvarande reglering medger. Enligt regeringens förslag ska en utlänning som beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd inte få folkbokföras under de första tolv månaderna. Därefter ska folkbokföring ske om det kan finnas anledning att anta fortsatt vistelse i landet under ytterligare minst sex månader (prop. 2023/24:151 s. 23).

Vänsterpartiet välkomnar att utlänningar med tillfälligt skydd ska kunna folkbokföras tidigare, ett krav som vi drivit länge. Det är en central och viktig åtgärd då en person som folkbokförs erhåller personnummer som i sin tur möjliggör tillgång till det svenska samhället på ett mer inkluderande sätt. Vänsterpartiet är dock kritiskt till hur förslaget är utformat.

Enligt regeringens förslag ska personer som beviljats uppehållstillstånd i Sverige med tillfälligt skydd träffas av en ”spärrtid” om tolv månader innan de kan folkbokföras i Sverige. Någon motsvarande regel förekommer inte för andra grupper. För dessa gäller i stället huvudregeln i 4 § folkbokföringslagen (FOL) som stadgar att en person ska folkbokföras *här så snart ett uppehållstillstånd har beviljats*. Av regeringens förslag följer att en person som kommer till Sverige och söker skydd undan kriget i Ukraina och beviljas uppehållstillstånd med tillfälligt skydd, inte kan folkbokföras under det första året. Denne kommer därmed att vara utestängd från alla de förmåner som baseras på folkbokföring i Sverige. Visserligen omfattas personen av lagen om mottagande av asylsökande (LMA), men det är ju den situationen och de livsvillkoren som regeringen beskriver som undermåliga och säger sig vilja förbättra. Att då lägga fram ett förslag med en tolv månadersgräns är därför obegripligt. I likhet med juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet saknar vi dels en tydlig motivering till varför tolv månadersgränsen behövs, dels en gedigen analys av de konsekvenser som denna särreglering kan föra med sig.

Enligt Vänsterpartiets mening bör utlänningar med tillfälligt skydd, i likhet med andra grupper, kunna folkbokföras i Sverige så snart ett uppehållstillstånd har beviljats. I övrigt har Vänsterpartiet tidigare föreslagit att handläggningstiderna måste kortas så att asylsökande får besked om uppehållstillstånd tidigare.

Regeringen bör återkomma med förslag om att utlänningar med tillfälligt skydd ska kunna folkbokföras i Sverige så snart ett uppehållstillstånd har beviljats. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Rätten till bosättningsbaserade förmåner enligt socialförsäkringsbalken och statligt tandvårdsstöd

Regeringen föreslår att en utlänning som har ett uppehållstillstånd med eller efter tillfälligt skydd inte ska anses bosatt här enligt socialförsäkringsbalken (SFB). Detta gäller dock inte om utlänningen har beviljats en flyktingstatusförklaring eller ett resedokument. Vidare ska statligt tandvårdsstöd få lämnas om patienten när tand-

vårdsåtgärden påbörjas har beviljats uppehållstillstånd med eller efter tillfälligt skydd och omfattas av en regions ansvar enligt tandvårdslagen. Rätten till statligt tandvårdsstöd ska dock vara begränsad och upphöra att gälla vid utgången av 2026 (prop. 2023/24:151 s. 32).

Regeringens förslag innebär att utlänningar som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd undantas från rätten till bosättningsbaserade förmåner enligt SFB, dvs. förmåner som vanligtvis följer av folkbokföring såsom barnbidrag, äldreförsörjningsstöd och bostadsbidrag. Vänsterpartiet är, i likhet med flera remissinstanser, starkt kritiskt till regeringens förslag.

För det första kommer förslaget att leda till ekonomisk utsatthet för många ukrainska flyktingar. De bosättningsbaserade förmånerna utgör ett viktigt och grundläggande skyddsnät i vårt välfärdssamhälle. Att undantas från dessa förmåner kommer att få svåra konsekvenser för målgruppen, framför allt för personer som inte har möjlighet att arbeta eller försörja sig på annat sätt och därmed har större behov av samhällets skyddsnät. Dessa personer kommer i stället att hänvisas till socialtjänsten för att ansöka om ekonomiskt bistånd, vilket kommer att leda till ökad arbetsbelastning för kommunerna med risk för längre handläggningstider och långa väntetider för de individer som berörs. Socialtjänsten kommer även att behöva se över sina handlägningsrutiner och sin beräkning av försörjningsstöd, då en normalsituation utgår från att den sökande omfattas av de bosättningsbaserade förmånerna. Förslaget kommer att slå hårt mot barnfamiljer och försämra förutsättningarna att tillgodose barnens rättigheter i enlighet med barnkonventionens artikel 26 och 27. För det andra kommer förslaget att få betydande ekonomiska konsekvenser för kommunerna. SKR bedömer att andelen som kommer att behöva kompletterande ekonomiskt bistånd i gruppen personer med tillfälligt skydd, samt kostnaderna per person, kommer att bli avsevärt högre som en konsekvens av att gruppen exkluderas från de bosättningsbaserade förmånerna. Regeringen vältrar således över en stor del av försörjningsansvaret för de ukrainska flyktingarna från staten till kommunerna. För det tredje strider förslaget mot förbudet mot diskriminering och principen om likabehandling.

Enligt Vänsterpartiets mening bör personer som är bosatta och folkbokförda i Sverige ha rätt till sociala förmåner på lika villkor. Det är inte rimligt att undanta en grupp från rätten till vissa ersättningar – den typen av särslagstiftning hör inte hemma i svensk rätt.

Regeringen bör återkomma med förslag som innebär att en utlänning som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd ska anses bosatt i Sverige enligt socialförsäkringsbalken och därmed ges rätt till bosättningsbaserade förmåner. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Insatser för särskilt stöd och särskild service

Regeringen föreslår att en utlänning som har ett uppehållstillstånd med eller efter tillfälligt skydd inte ska ha rätt till insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (prop. 2023/24:151 s. 39).

Vänsterpartiet är, i likhet med flera remissinstanser, starkt kritiskt till regeringens förslag. Förslaget innebär, återigen, en särreglering för en redan mycket utsatt grupp. Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) är en rättighetslagstiftning

som omfattar insatser som personlig assistans, ledsagarservice och särskilt anpassad bostad för individer med särskilda funktionshinder. Att nekas rätt till dessa insatser riskerar att leda till ännu större svårigheter att delta i samhället på lika villkor – inte minst möjligheten att arbeta eller försörja sig på annat sätt. Exempelvis försvåras möjligheten att arbeta för föräldrar som har barn med funktionsnedsättning. Förslaget riskerar även att strida mot principen om icke-diskriminering i enlighet med artikel 2 i barnkonventionen, men även artikel 23 som ger barn med funktionsnedsättning rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv samt hjälp att aktivt delta i samhället. Att i stället hänvisas att ansöka om stöd enligt socialtjänstlagen, som regeringens förslag innebär, medför en betydligt sämre nivå av stöd då socialnämnden endast är skyldig att bistå med insatser för en *skälig levnadsnivå* till skillnad från LSS som ger rätt till insatser för *goda levnadsvillkor*.

Vänsterpartiet anser att en utlänning som har beviljats ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd ska ha rätt till insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) på lika villkor som andra.

Regeringen bör återkomma med förslag som innebär att en utlänning som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd ska ha rätt till insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8 Övriga synpunkter

Vänsterpartiet vill avslutningsvis lyfta fram ytterligare några synpunkter som framförts av ett antal remissinstanser.

SKR framhåller att regeringens förslag innebär ökade kostnader för kommunerna i form av ökade utgifter för ekonomiskt bistånd och försörjningsstöd. Genom att undanta de ukrainska flyktingarna från rätt till såväl bosättningsbaserade förmåner som insatser för särskilt stöd och särskild service väntas målgruppen vända sig till kommunerna för att få ekonomiskt stöd. Därmed flyttas försörjningsansvaret för målgruppen från staten till kommunerna. Enligt SKR bör kommunernas ökade kostnader kompenseras enligt finansieringsprincipen. I en skrivelse till regeringen föreslår SKR att kommunernas utökade försörjningsansvar för den här målgruppen kompenseras genom ändring och tillägg i förordningen (2010:1122) om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar. SKR föreslår att ersättningen utformas som en tilläggsschablon för antalet mottagna barn och äldre som omfattas av undantaget (SKR 2024, Ekonomisk reglering för kommunernas kostnader för personer med tillfälligt skydd efter folkbokföring). Vänsterpartiet delar SKR:s problembeskrivning och anser att kommunerna bör kompenseras för de ökade utgifter som regeringens förslag medför.

Regeringen bör skyndsamt återkomma med förslag för att kompensera kommunerna för ökade kostnader till följd av proposition 2023/24:151. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Rädda Barnen är starkt kritiska till att regeringen väljer att finansiera implementeringen av förslaget genom minskningar på bl.a. utgiftsområde 7 Internationellt bistånd (prop. 2023/24:151 s. 44). Enligt Rädda Barnen går detta emot riksdagens beslut om att biståndsbudgeten ska bestå av kostnader som klassificeras som bistånd enligt internationella riktlinjer (OECD-Dac). Den typ av utgifter som regeringens förslag medför

ska inte finansieras med biståndsmedel, enligt Rädda Barnen. Utsatta gruppers behov bör inte ställas mot varandra. Att Sverige håller sig till internationella riktlinjer och avtal om bistånd är, enligt Rädda Barnen, av yttersta vikt för svenska biståndsorganisationers trovärdighet. Vänsterpartiet delar Rädda Barnens uppfattning och förutsätter att regeringen hörresammar kritiken.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet (Jurfak) framhåller att regeringens förslag är tekniskt komplicerat och nytt i sitt slag. Mot den bakgrunden anser Jurfak att lagförslaget borde ha föregåtts av en mer ambitiös beredningsprocess. Vänsterpartiet delar Jurfaks uppfattning och kan konstatera att lagförslaget borde ha föregåtts av en betydligt mer gedigen beredningsprocess där remissinstansernas synpunkter borde ha hörresammats i större utsträckning.

Tony Haddou (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Gudrun Nordborg (V)

Andreas Lennkvist Manriquez (V)

Jessica Wetterling (V)